

Sagaidāmās peļņas atrāvums Civillikuma 1772. panta izpratnē

Augstākās tiesas (AT) Civillietu departaments 2014. gada 15. janvārī paplašinātā sastāvā izskatīja prasību pret Rīgas apgabaltiesas iecirkņa Nr. 69 zvērinātu tiesu izpildītāju Mārtiņu Eglīti, lūdzot konstatēt, ka atbildētājs, atmaksājot nekustamā īpašuma nosolītājam viņa iemaksāto nodrošinājumu dzīvokļa pirmajai izsolei, ir rīkojies prettiesiski, un piedzīt no atbildētāja šīs rīcības rezultātā prasītājam nodarītos zaudējumus, tajā skaitā likumiskos nokavējuma procentus. Pirmās un apelācijas instances tiesas prasību noraidīja. Kaut arī apelācijas instances tiesa konstatēja atbildētāja prettiesisku rīcību, tā tomēr atzina, ka ar to prasītājam nav nodarīti zaudējumi.

Civillietu departaments norādīja, ka apelācijas instances tiesa savu secinājumu pamatoja ar Civillikuma normas vārdisko nozīmi, proti, ka naudas summu, kuru atbildētājs no sava depozīta konta prettiesiski izmaksāja citai personai, nav pamata uzskatīt ne par prasītāja tagadējās mantas samazinājumu, ne par sagaidāmās peļņas atrāvumu Civillikuma 1772. panta izpratnē. Taču apelācijas instances tiesa netika analizējusi nelikumīgi pārskaitītās naudas summas kā iespējamā mantiski novērtējamā pametuma raksturu. Minēto summu nevar uzskatīt par prasītāja tagadējās mantas samazinājumu, jo tā tobrīd vēl netika likumā noteiktajā kārtībā viņam pārskaitīta. Taču tiesa spriedumā nav norādījusi nekādu pamatojumu tam, ka prasībā minētā naudas summa nav sagaidāmās peļņas atrāvums.

Civillietu departamenta ieskatā, konstatējot, ka ar atbildētāja rīcību prasītājam liegta iespēja iegūt sagaidāmu mantas vērtības pieaugumu, ir pareizi piemērot Civillikuma 1772. un 1779. pantu.

Prasītājam bija likumīgas tiesības saņemt šo naudu no atbildētāja, taču tiesu izpildītāja prettiesiskā rīcība bija par iemeslu naudas nesāņemšanai. Tādējādi tiesu izpildītājs ir liedzis prasītāja sagaidāmās mantas vērtības pieaugumu. Līdz ar to lietā konstatētie apstākļi pēc būtības atbilst Civillikuma 1772. panta tiesiskajam sastāvam.

Minētā tiesību normas interpretācija ir saskanīga ar tiesību doktrīnā izvīzītajām aktuālajām tēzēm, skaidrojot atrautās peļņas jēdzienu arī kā negūto labumu vai zudušo ienākumu. Turklāt Eiropas līgumu tiesību principu (*The Principles of European Contract Law*) 9:501. panta otrajā daļā paredzētie nākotnes zaudējumi (*future loss*), kas ir nevis nodrošināmi, bet gan atlīdzināmi, ir kvalificējami kā atrautā peļņa, ja to iestāšanās ir ar lielu ticamības pakāpi un ir nosakāms to apjoms (sk. Torgāns K. Līgumu un deliktu tiesību problēmas. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 21., 217. un 227. lpp.). Konkrētajā lietā ir konstatējami abi minētie kritēriji, un, ievērojot minēto, kasācijas instance atcēla apelācijas instances tiesas spriedumu, nododot lietu jaunai izskatīšanai. **BJP**

Kreditoru prasījumu iesniegšanas kārtība pret maksātnespējīgu parādnieku un tās neievērošanas sekas. Strīda par tiesībām starp kreditoru un maksātnespējīgu parādnieku izskatīšanas tiesiskais pamats

Augstākās tiesas Civillietu departaments 2014. gada 8. aprīlī paplašinātā sastāvā izskatīja maksātnespējīgās fiziskās personas A.V. administratora kasācijas sūdzību AS *SEB banka* prasībā pret A.V. par parāda piedziņu.

Civillietu departaments šī sprieduma ietvarā norādīja uz kreditoru prasījumu pieteikšanas termiņa nozīmi maksātnespējas procesā. Proti, kreditoru prasījumu, kas vērsti pret maksātnespējīgo parādnieku (gan fizisko, gan juridisko personu), iesniegšanu likumdevējs aprobežojis ar saīsinātu termiņu (Maksātnespējas likuma 73. panta pirmā un otrā daļa), kurš ir materiāli prekluzīvs jeb likumisks termiņš un kura atjaunošana tiesību normās nav paredzēta, atšķirībā no procesuāli tiesiskā termiņa, kuru saskaņā ar Civilprocesa likuma 51. pantu tiesa vai tiesnesis var atjaunot.

Materiāli tiesiska prekluzīva termiņa ilgumu noteic likumdevējs, izdarot politisku izšķiršanos attiecībā uz jautājumu, kāds laiks dodams kādas tiesības īstenošanai. Maksātnespējas likumā iekļautajās speciālajās tiesību normās šāds termiņš noteikts, lai, no vienas puses, radītu skaidrību par kreditoru un maksātnespējīgā parādnieka mantiskajām attiecībām, ko nevar sasniegt, ja administratoram nav iespējams apzināt kreditoru prasījumu reģistrā fiksējamo parādnieka neizpildīto saistību pret kreditoriem apmēru, no otras puses, nodrošinātu kreditoriem vienādas iespējas, piesakot prasījumu precīzi apzīmētā laika posmā, piedalīties maksātnespējas procesā un saņemt savu prasību apmierinājumu.

Tā kā prekluzīvs termiņš ir subjektīvo tiesību izbeidzošs termiņš, to palaižot garām, iestājas noilgums, kura dēļ izbeidzas ne vien prasības tiesība, bet arī pati saistība (Civillikuma 1893. un 1910. pants). Citiem vārdiem, līdz ar prekluzīvā termiņa izbeigšanos zūd arī pašas tiesības. Kasācijas instances tiesas judikatūrā nostiprināta

**Ģirts
Lejiņš,**
zvērīnātu
advokātu
biroja
**Raidla Lejiņš
& Norcous**
partneris,
zvērīnāts
advokāts,
Tiesvedības
prakses grupas
vadītājs

**Kristīne
Zīle,**
zvērīnātu
advokātu
biroja
**Raidla Lejiņš
& Norcous**
zvērīnāta
advokāte

atziņa, ka prekluzīva termiņa nokavējums ir absolūts materiāltiesisks šķērslis prasības apmierināšanai (sk., piemēram, Senāta 2009. gada 8. aprīļa sprieduma lietā Nr. SKC-117, 2009. gada 16. decembra spriedumu lietā Nr. SKC-1072, 2010. gada 27. oktobra spriedumu lietā Nr. SKC-945, 2011. gada 25. maija spriedumu lietā Nr. SKC-699, 2012. gada 14. decembra spriedumu lietā Nr. SKC-886).

Strīdos par kreditora prasījumiem pret maksātnespējīgu parādnieku piemērojamas Maksātnespējas likuma speciālās tiesību normas, kas noteic speciālu kārtību, kādā piesakāmi kreditoru prasījumi un kuru neievērojot kreditoram jāreķinās ar nelabvēlīgām sekām – noilguma iestāšanos. To negroza pat apstākļi, ja kreditors, apejot Maksātnespējas likumā noteikto prasījumu pieteikšanas kārtību, pirms vai pēc parādnieka maksātnespējas procesa pasludināšanas cēlis prasību tiesā.

Bez tam vienveidīgas tiesu prakses veidošanas nolūkā AT Civillietu departaments uzskatīja par nepieciešamu papildus norādīt, ka strīds par tiesībām, kas radies starp iespējamo kreditoru un parādnieku, paralēli maksātnespējas procesam vispārīgā prasības tiesvedības kārtībā izšķirams vienīgi tad, ja tiesa, izskatīdama sūdzību par administratora lēmumu, nodibina šāda strīda esamību. Proti, atbilstoši Maksātnespējas likuma 74. panta pirmajai daļai kreditora prasījuma pamatotības pārbaude nodota maksātnespējas procesa administratora kompetencē. Ja, izvērtējot pieteikto prasījumu, administrators to neatzīst vai atzīst daļēji, iespējamam kreditoram piešķirtas tiesības administratora pieņemto lēmumu pārsūdzēt tiesā, kura pasludinājusi attiecīgā subjekta maksātnespējas procesu (Maksātnespējas likuma 80. pants). Kā tas noteikts Civilprocesa likuma 363.¹⁷ pantā (juridiskās personas maksātnespēja) vai 363.³² pantā (fiziskās personas maksātnespēja), šādu sūdzību tiesa izskata sevišķās tiesāšanās kārtībā. Gadījumā, kad sūdzības izskatīšanas gaitā tiek konstatēts strīds par tiesībām, tiesa noteic termiņu, kurā kreditoram jāceļ prasība.

Tomēr jāatzīst, ka spriedumā izdarītais secinājums par iespējamā kreditora tiesībām celt prasību pret parādnieku vienīgi gadījumā, ja tiesa ir konstatējusi strīdu par tiesībām, ir diskutabls. Jau 2013. gada 7. oktobrī Satver-

smes tiesa taisīja lēmumu par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-25-01. Satversmes tiesa lēmumā secināja, ka „nevienai personai nav aizliegts savu interešu aizsardzībai vērsties tiesā ar prasību pret parādnieku pēc savas iniciatīvas, ja tiesa, izskatot maksātnespējas procesa lietu, strīdu par tiesībām nav konstatējusi. Ja tiesa apmierina iespējamā kreditora celto prasību, tas nozīmē, ka strīds par tiesībām ir bijis. Tāpēc šādu personas rīcību nevar uzskatīt par tiesu sistēmu apgrūtināšanu vai maksātnespējas procesu kavējošu. Tiesiskuma un personas civilo interešu aizsardzības principiem šādā gadījumā ir prioritāte pār speciālajiem maksātnespējas procesa principiem.” Tāpat Satversmes tiesa atzina, ka līdz ar to „strīds par tiesībām var tikt konstatēts divējādi: pirmkārt, kad to konstatē tiesa, izskatot iespējamā kreditora sūdzību par administratora lēmumu neatzīt to par maksātnespējīgā komersanta kreditoru; otrkārt, kad to konstatē tiesa, kas izskata pēc iespējamā kreditora iniciatīvas celto prasību, ja cita tiesa, kas izskata maksātnespējas procesa lietu, strīdu par tiesībām nav konstatējusi. Abos gadījumos ir skaidrs, ka strīds starp pusēm pastāv, atšķiras vienīgi šā strīda konstatēšanas brīdis un veids. Tādējādi abas šīs situācijas faktiski ir līdzīgas un nav strikti nošķiramas.” No šīs Satversmes tiesa atziņas ir secināms, ka Satversmes tiesas ieskatā iespējamajam kreditoram nav šķēršļu celt prasību tiesā arī tadā gadījumā, ja tiesa nav konstatējusi strīdu par tiesībām, un tiesai šāda prasība ir jāizskata pēc būtības.

Satversmes tiesa norādījusi, ka „maksātnespējas procesa ātrums nevar būt pašmērķis un tā dēļ nedrīkst tikt pieļauti būtiski personas tiesību aizskārumi. Tāpat nevar runāt par maksātnespējas procesa efektivitāti tad, ja citu kreditoru prasījumi tiek apmierināti, kamēr netiek ņemtas vērā tāda kreditora intereses, kura prasījums nodrošināts ar hipotēku vai komerčķīli, kas atzīstamas par vienu no drošākajiem aizdevuma nodrošinājuma veidiem. Īpaši šādā gadījumā iespējamam kreditoram vajadzētu būt vismaz iespējai sagaidīt galīgo tiesas nolēmumu, kurā noteikts, vai prasījums ir atzīstams.” **BJP**

Materiāli tapuši
sadarbībā ar

RAIDLA LEJINS & NORCOUS

**TIESU
PRAKSE**